

УДК 355.014:165.74

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2022-103-1-78-90>

ДІЄВИЙ ГУМАНІЗМ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ ЯК ПРОТИВАГА РАШИЗМУ

А. О. Вітченко

ORCID 0000-0002-1694-401X

Статтю присвячено розкриттю сутності гуманістичної позиції військовослужбовців Збройних Сил України в умовах активної фази російсько-української війни. Автором проаналізовано ідеологічну основу російсько-української війни, розкрито сутність та особливості прояву дієвого гуманізму захисників України у протиборстві з російськими загарбниками, прихильниками рашистської ідеології.

Завдяки проведеному аналізу наукових джерел з'ясовано єдність українського гуманізму з європейською гуманістичною традицією, розкрито його тісний зв'язок з національно-визвольним рухом, підтверджено його діяльно-перетворювальний характер, спрямованість на реалізацію особистісних цілей і пріоритетів.

Доведено безсумнівну перевагу дієвого гуманізму захисників України в боротьбі з ідеологією рашизму, встановлено його визначальні ознаки, що виявляються в нульовій толерантності до будь-яких антигуманних дій з боку російських окупантів, готовності давати симетричну відсіч ворогу, захищати фундаментальні гуманістичні принципи і цінності, виявляти прихильність до них у своїй активній громадянській і військово-професійній діяльності.

Ключові слова: дієвий гуманізм, активна фаза російсько-української війни, захисники України, ідеологія, рашизм.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ідеологічним підґрунтям військової агресії РФ проти України став рашизм, побудований на ідеях великоросійської вищості, домінування росіян на пострадянському просторі, ксенофобії, тоталітаризму та імперської величч, абсолютної нетолерантності до інших культур, світогляду й ментальності, духовної монополії московського православ'я, насильницького вирішення конфліктів із нав'язуванням стереотипів радянсько-сталінського минулого. Появу рашизму спричинили «дефіцит пам'яті й відповідальності за імперські та комуністичні часи», ностальгія за СРСР і реванш, відродження «стадного

колективізму, падіння вартості індивіда» (Кривдик, 2010), що визначає його антигуманний характер і спрямованість. Звідси постає необхідність вивчення феномену українського дієвого гуманізму, що знайшов прояв у діяльності захисників України і став ідеологічною протиположністю расизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи порушеної проблеми закладено у працях В. Андрущенка, Д. Антоновича, Г. Балла, Г. Ващенко, В. Кременя, В. Литвинова, А. Маслоу, В. Нічик, А. Печчеї, К. Роджерса, В. Франкла, М. Гайдеггера, А. Швейцера та ін. Окремі аспекти порушеної проблеми висвітлюють у своїх розвідках Г. Куромія, Є. Мулярчук, Л. Штефан, М. Шумка та ін.

Мета статті – проаналізувати ідеологічну основу російсько-української війни, розкрити сутність та особливості прояву дієвого гуманізму захисників України у протистоянні з російськими загарбниками, прихильниками расистської ідеології.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Проблема реабілітації гуманізму з усією очевидністю постала у другій половині ХХ ст., коли людство відчуло гостру потребу в осмисленні трагічних наслідків світових воєн, пошуках міцного ідеологічного підґрунтя для розбудови спільного й успішного майбуття. Відкидаючи ідею повернення дискредитованого -ізму, М. Гайдеггер у «Листі про гуманізм» висловився за надання цьому поняттю реальної буттєвості. «На що ж ще спрямована «турбота», як не на повернення людині її суті? Який тут ще інший зміст, окрім повернення людині (homo) людяності (humanitas)? – запитує автор «Листа про гуманізм». – Виходить, уся подібна думка хвилюється все-таки щодо людяності, Humanitas; отже, це «гуманізм»: роздум і турбота про те, як би людина стала людяною, а не не-людською, «негуманною», тобто відпалою від своєї сутності» (Хайдеггер, 1993, с. 195–196). Схожу позицію займав і В. Франкл. Визначаючи гуманізм як «розширення свободи», відомий психолог наголосив, що «бути людиною означає постійно стикатись із ситуаціями, які одночасно – шанс і виклик, які дають шанс здійснити себе, не ухилившись від виклику здійснити сенс. Кожна ситуація – це заклик: спочатку – почути, потім – відповісти» (Франкл, 1990, с. 88).

Засновник Римського клубу А. Печчеї був прихильником нового гуманізму, який мав допомогти людству усвідомити небезпеку бездуховності та хижацького споживацтва, втрати моральних цінностей і гуманістичних ідеалів. «І тільки новий гуманізм здатний забезпечити в людині таку трансформацію, підняти її якості та можливості до рівня, що відповідає її новій зростаючій відповідальності в цьому світі, – стверджує автор книги «Людські якості». – ...і сам цей новий гуманізм повинен мати

революційний характер. Він повинен бути таким творчим і переконливим, щоб радикально оновити, якщо не повністю замінити принципи і норми, що нині є непорушними, сприяти зародженню нових, відповідних вимогам нашого часу цінностей і мотивацій – духовних, філософських, етичних, соціальних, естетичних та художніх» (Печчеї, 1980, с. 181–182). За задумом А. Печчеї, новий гуманізм повинен подолати наявні перешкоди на шляху свідомого опанування та практичної реалізації гуманістичних принципів представниками різних верств сучасного суспільства, продемонструвати дієвість своїх провідних ознак – почуття глобальності, любов до справедливості й нетерпимість до насильства (Печчеї, 1980, с. 183).

Традиційне тлумачення гуманізму як антропоцентричного світогляду (Новейший философский словарь, 2003, с. 271), «культурної і соціально-політичної орієнтації на вищу цінність людини, особистості» (Попович, 2006) в останні роки суттєво збагатилося завдяки критичному осмисленню цієї понятійної категорії в контексті філософії людиноцентризму. За В. Кременем, людиноцентризм покликаний подолати «внутрішню порожнечу, фактичну руйнацію свідомості та світогляду», забезпечити «творення людини – конкретної, живої, енергійно напруженої, діяльність якої обумовлена єдністю розуму і душі» (Кремень, 2005).

Поділяємо думку вітчизняного психолога Г. Балла про те, що гуманістичні ідеї мають для сьогодення засадничий характер, хоча при цьому «потребують певного уточнення і зсуву акцентів з огляду на сучасні реалії» (Балл, 2008, с. 6).

В умовах прискореної інформатизації і технологізації суспільства не втрачає своєї актуальності його гуманізація. Визнаючи пріоритетність суспільного розвитку за гуманістичними ідеалами, автори розвідки «Трансформація гуманістичних ідей в сучасності» роблять акцент на необхідності виходу в реальну практику соціальної діяльності: «...тепер мало тих, кого зможе захопити просто проголошення ідеї гуманізму. Справа полягає в тому, чи зуміємо ми від гуманізму абстрактного, декларативного перейти до дійсної гуманності суспільної діяльності...» (Шумка, Шандрук, 2014). Отже для сучасної науки особливого значення набувають праксеологічні виміри порушеної проблеми, можливості практичного втілення гуманістичних ідей у різних сферах життєдіяльності сучасного суспільства, зокрема у військовій.

У професіограмі сучасного офіцера, захисника України, виокремлюють гуманізм як фундаментальну якісну властивість військового керівника, що дозволяє належним чином «підтримувати з підлеглими ділові контакти, засновані на знанні їх особливостей і пошані їх особистої

гідності» (Маланчій, 2013). Укладачі «Довідника поліцейського офіцера громади» наголошують на єдності гуманізму і правової культури сучасного поліцейського, оскільки «гуманне ставлення до людини, повага до гідності особи є одним із принципів діяльності поліції, яка захищає права індивіда незалежно від расової чи національної належності, соціального походження, майнового становища, громадянства, віку, статі, освіти, ставлення до релігії, політичних переконань та іншого» (Довідник поліцейського офіцера громади, с. 34).

Принцип реального гуманізму втілюють у своїй повсякденній діяльності фахівці провідних армій світу, зокрема військові лікарі-рятувальники Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), які надають кваліфіковану медичну допомогу всім без винятку потерпілим, не зважаючи на національні, релігійні або інші ознаки своїх пацієнтів. В інтерв'ю офіцер Моран Гершуні навела конкретні приклади щоденної гуманітарної місії, яку реалізує її підрозділ: «Вчора ми провели штучне дихання 16-місячному палестинському малюкові, у якого в горлі застрягла цукерка. У п'ятницю лікували пораненого палестинця, який був доставлений до воріт нашої військової бази» (Реальний гуманізм офіцерів Ізраїльської армії, 2015).

Провідного значення для нашого дослідження набуває теза про необхідність урахування національних особливостей гуманізму. Порівнюючи український і німецький гуманізм, Д. Антонович визначив спільною їх ознакою зв'язок із національно-визвольним рухом: «...він був пробудженням національності. Коли в Німеччині гуманізм пробудив інтелектуальні сили німецького народу, поставивши їх до боротьби зі схоластикою, в мурах якої неподільно панувала римська католицька церква, то і скінчився німецький гуманізм на тому, що викликав церковний реформаторський рух і в цьому руху розплився. На Україні, навпаки, гуманізм в обороні української національності зв'язав національну справу зі старими традиціями грецької православної церкви і провадив акцію оборонну, а не нападаючу...» (Антонович, 1993, с. 112).

Вкрай важливим для розкриття порушеної проблеми є порівняння протилежних різновидів гуманізму – європейського (людиноцентричного) та радянсько-сталінського (бюрократично-популістського). Якщо в європейських країнах провідну роль гуманісти відводили людині, то в тоталітарних державах її розглядали як ресурс для реалізації певних цілей. Докази цього Г. Ващенко знаходить у радянському минулому, яке путінський режим наполегливо прагне реконструювати в останні роки: «Сталін в промові на випуску академіків червоної армії, бажаючи підкреслити, як високо поставлена людина в СРСР, сказав: «людина є найцінніший капітал». Він мабуть і сам не думав, яка велика правда в його

словах. Людина в кращому випадкові «найцінніший капітал!» Але всякий капітал є лише засіб в чийхось руках, вартість його лише відносна. Так це було в Радянському Союзі: в початку революції за тисячу карбованців можна було купити бика, а через 4-5 місяців не можна було купити і коробочки сірників. Так і з людиною: сьогодні вона у великій пошані, її об'являють «першим ударником», «знатним стахановцем», «героєм праці», бо вона потрібна комуністичній партії на своєму становищі, а завтра вона стає «шкідником», «ворогом народу» і розстрілюється, або засилається на нечувано-жорстоку каторгу, бо партії саме так найвигодніше використати її» (Ващенко, 1976, с. 179). Найбільшої ерозії гуманістичне вчення зазнало у СРСР, де сталінська бюрократично-репресивна машина спотворила саму сутність гуманізму. Проводячи пряму паралель між сталінською і путінською людиноненависницькою ідеологією, яку світові насильно нав'язують адепти тоталітаризму, не можна не згадати застереження Г. Ващенка з книги «Виховний ідеал»: «...людність ніколи ще не зазнала такої пекельної жорстокості, як та, що її терплять численні мільйони в советських концтаборах. І все це діється під гаслом боротьби з експлуатацією, боротьби за добробут робітників і селян. А світ все це терпить і думає лише про вигоди торгівлі... Далше цього падіння людини йти не може. Перед людством або повна катастрофа, або нова епоха, з іншим світоглядом, з іншими засадами життя» (Ващенко, 1976, с. 179).

Тоталітарні режими розглядають людяність як прояв слабкості, а тому в різні способи намагаються дегуманізувати суспільство, викоринити в ньому повагу до людини, співчутливість, товариськість і відповідальність за інших, любов, милосердя. В арсеналі російських пропагандистів, спрямованих на боротьбу з гуманізмом і виховання зомбованих «*homo sovieticus*», провідну роль відіграє метод маніпулювання інстинктами (страхом, агресією, стадністю тощо), що породжують масовий психоз і захоплення конспірологічним моделюванням образу ворога. «Цей образ, – як зазначає відомий японський історик Гіроакі Куромія, – не був просто насаджений згори політично пасивному населенню. ...люди створювали власні образи «ворогів», використовуючи офіційний політичний курс у своїх цілях. Людність, яка упродовж кількох поколінь зазнавала утисків, сприймала «ворога» як об'єкт свого невдоволення і гніву» (Куромія, 2002, с. 26).

З давніх-давен загальноновизнаною ментальною ознакою українців вважалося їхнє гуманне ставлення до представників інших народів. «Мирні хліборобські заняття сприяли лагідності вдачі українців і загальній інтелігентності їх, бо ...хлібороб мав більш можливостей, ніж пастух або ловець, задумуватись над таємницями природи й людського життя, –

ззначає Г. Ващенко у своїй книзі «Виховний ідеал». – <...> Мандрівники, що побували в ті часи на Україні, відзначають велику гостинність наших предків, Ібн-Даст пише, що слов'яни «гостей шанують і добре поведуться з чужинцями, що шукають у них оборони... <...> Чужинці відзначали також добре поведження наших предків з рабами, полоненими. Тих, що попадають до них у полон, ...не задержують, як це роблять інші народи, але, призначивши їм якийсь час, лишають їм до вибору, чи захочуть за якимсь викупом вернутись до своїх, чи залишитися з ними, як вільні й приятелі» (Ващенко, 1976, с. 113). Згодом українські мислителі активно вивчали європейську гуманістичну спадщину, прагнули збагатити її оригінальним змістом. «Складається нове у своїй основі ранньобуржуазного уявлення про гідність людини, яка полягає не в родовитості, багатстві, релігійній набожності, а у високих моральних якостях, громадянськості, професіоналізмі, – стверджує В. Литвинов у монографії «Ренесансний гуманізм в Україні». – Шляхетність трактується не як спадкова, а як набута моральна доброчесність. Таке розуміння людської гідності стає міцним стимулом для соціальної активності індивіда. Можна говорити і про елементи ранньобуржуазного юридичного світогляду в уявленнях вітчизняних ренесансних мислителів. Уособленням справжнього, земного людського щастя вважалося не так споглядальне, як дійове, соціально-корисне життя, служіння «спільному благу», вітчизні, народу» (Литвинов, 2000). У процитованому висловлюванні чітко простежується думка про дієвий характер українського гуманізму, спрямованого на досягнення конкретних результатів в інтересах людини і соціуму, завдяки якому вона себе всіляко реалізує.

Окремий інтерес для нашого дослідження становить розвідка Є. Мулярчука «Життєсвіт людяності: повсякденність та час війни», в якій війна розглядається як спроба колонізації агресором життєвого світу, щоб «вбити людське живо, зруйнувати умови та можливості відтворення особистісного існування людей і суспільного буття загалом. <...> Нелюд на шляху до своєї мети зневажає оце неусувне буття іншої людини, її свободу, внутрішній світ, право цілих груп людей чи націй на життя згідно з їхнім власним розумінням. Ось тоді злочинні дії спрямовуються на подолання можливого спротиву шляхом руйнування людського само-буття, на знищення спільнот людей, що опиняються «зайвими» (Мулярчук, 2016, с. 31, 59). Під час війни, як слушно зауважує вітчизняний дослідник, людяність не втрачається, а трансформується, мобілізує важливі особистісні якості: «Людський світ – це ...простір поміж нами, що твориться й утримується нашим ставленням до інших людей, нашою гідністю бути серед них. Поки нам не байдужі ті, хто з нами й проти нас, ми

виявляємо людяність у світі. Війна лише загострює цю відповідальність, підвищує вимоги до кожного з нас» (Мулярчук, 2016, с. 59).

На підставі проведеного аналізу наукових джерел з'ясували єдність українського гуманізму з європейською гуманістичною традицією, розкрили його тісний зв'язок з національно-визвольним рухом, підтвердили його діяльнісно-перетворювальний характер, спрямованість на реалізацію життєстверджувальних особистісних цілей і пріоритетів.

Початок активної фази російсько-української війни, дії окупантів у захоплених українських містах і селах (Бородянка, Буча, Гостомель, Ірпінь, Маріуполь тощо) відкрили світові справжнє обличчя рашизму. На масові злочини російських військ захисники України відповіли продуманим застосуванням високотехнологічної і високоточної зброї, щоб унеможливити зайві руйнування, мінімізувати втрати, уникнути екологічних катастроф у місцях проведення бойових дій.

Звинувачуючи українців у націонализмі, путінські пропагандисти закидають захоплення фашистською ідеологією, культивування ненависті, жорстокості, насильства. Втім голослівні твердження кремлівських глашатаїв не набули документальних підтверджень, тоді як доказам звірств рашистів на окупованих українських територіях уже бракує місця на газетних шпальтах і новинних стрічках. Російська пропаганда діє за всіма тоталітарними канонами, спрямованими на тотальну дегуманізацію суспільства, дезорієнтацію людини у просторі і часі, спричинення когнітивного дисонансу й аксеологічної кризи, що так майстерно відтворив Дж. Орвелл у романі «1984» на прикладі трьох партійних гасел: «Війна – це мир. Свобода – це рабство. Незнання – це сила». Путінські пропагандисти спотворили традиційні гуманістичні цінності, нав'язали російській армії образ морального обскуранта, позбавленого честі й гідності, ворожого військовим ідеалам і цінностям.

В українській армії добре розуміють всю небезпеку рашизму, а тому роблять акцент на усвідомленні кожним військовослужбовцем своєї високої місії захисника України і всього цивілізованого світу від варварства, збереженні в умовах запеклої боротьби з підступним й аморальним ворогом найкращих людських чеснот, найважливішою з яких є людяність. Підготовка військових професіоналів здійснюється у ЗСУ за стандартами НАТО, побудованими на оборонній стратегії, а не на культивуванні насильницької війни, кровопролиття і смерті, що має масовий характер у росіян. Налаштованість українських воїнів на захист миру, відданість гуманізму підтримується душпастирською службою ЗСУ, про що свідчать проповіді головного капелана Оперативного командування «Схід» Дмитра Поворотного. Зокрема в опублікованому на інтернет-ресурсі «Життя після

АТО» дописі під символічною назвою «Вбий війну в собі, інакше вона вб'є тебе!» капелан слушно наголосив на антигуманній сутності війни, закликав учасників бойових дій подолати в собі її негативні впливи: «Війна – це індикатор, який показує те, чим людина є насправді, якщо вона покидьок, то тут повний простір розкритися цьому і тут немає ні зовнішніх, ні внутрішніх стримувачів, а якщо людина людяна – то це також проявляється без обмежень, до самопожертви. Війна – брехун, вона впевнює людину, що без неї не розв'язати «гордіїв вузол», вона знаходить аргументи виправдати все: нищість, несправедливість, жорстокість, клятвопорушення. Війна – це несвобода, вона обмежує буття людини, зводить нанівець духовну складову в людській цільності, плекаючи тваринну – інстинкти і рефлексії, вона вульгаризує поняття моралі та етики, вона вбиває гуманізм, і людина стає заручником, в'язнем чорно-білої парадигми війни» (Вбий війну в собі, 2018).

Особливим завданням капеланської служби УГКЦ є підтримка високого морального духу військовослужбовців ЗСУ, підтримка у них свідомого та відповідального ставлення до виконання військового обов'язку. За визнанням отця Андрія Зелінського, основна місія капеланів під час війни полягає в тому, щоб «формувати свідомість українського воїна, для того щоб він залишався вірним захисником своєї землі, життя і людяності» (Капелан, 2022).

Спеціально для ЗСУ, які мужньо боронять Україну від російських загарбників, капелани УГКЦ видали «Катехизм християнського воїна», що ґрунтується на ідеях захисту свободи й гідності кожного громадянина, моральних цінностей народу, спільного добра (Катехизм християнського воїна, 2022). Сформульовані в книзі поради спрямовано на морально-психологічну підтримку військовослужбовців, збереження ними найкращих людських і військово-професійних чеснот, а саме: «...за будь-яких обставин, залишайся людиною», «...думай про всіх, кого любиш, і про тих, хто любить тебе», «не забувай про слабших духом, про тих, хто потребує твоєї підтримки. Будь щедрим на братню любов. Відчувай відповідальність за свого побратима» (Катехизм християнського воїна, 2022).

Гуманність є природним станом українського воїнства, його самозахистом проти руйнівних афектів війни і надією, що надихає і надає сили протистояти рашистам. За зізнанням О. Білозерської, бійця Української добровольчої армії, снайпера і журналіста, «людяність на війні необхідна – просто тому, що війна не триватиме вічно, усім нам вертатись додому і жити серед людей». Наводячи приклади гуманної поведінки своїх побратимів під час бойових дій на Сході України, О. Білозерська пригадала свого побратима Володимира Байдюка («Морпіха»), «сільського хлопця із

Франківщини, із садном на руці і опущеним поглядом», який восени 2014 року загинув під Донецьким аеропортом: «Зранку в нього загинув друг, а ввечері вони взяли полонених, і він не стримався й ударив одного, і шкодував про це довго і тяжко, як про смертний непростий гріх» (Снайпер УДА Білозерська, 2018).

Людська сутність українських військових повною мірою виявляється у ставленні як до людей, так і до тварин, що потребують захисту і любові: «Людяність – це незнайомий мені воїн, який під сильним артобстрілом вибіг із бліндажа, щоб урятувати цуцика, і загинув... І безліч інших собак і котів, врятованих не настільки дорогою ціною. У перший рік війни домашні тварини голодували, покинуті господарями напризволяще, і майже всі знаходили собі нову фронтову сім'ю, а потім, після дембеля, бійці забирали їх додому. <...> Милосердя, до речі – це мої побратими, які везли вночі мою поранену собаку Ефку в лікарню, машиною, як людину, як пораненого бійця...» (Снайпер УДА Білозерська, 2018).

Діяльний гуманізм захисників України знаходить вираження в різних формах їх громадянської та військово-професійної діяльності. Перш за все він виявляється в активній життєвій позиції українських воїнів, позитивному ставленні до побратимів та мирного населення, гуманному поводженні з військовополоненими. Військовослужбовці ЗСУ не тільки зі зброєю в руках боронять рідну землю від російських загарбників, рятують життя тих, хто потрапив під ворожий вогонь і потребує захисту, але й налагоджують комунікацію та співпрацю з громадськістю, допомагають нужденним співвітчизникам оговтатись від навали «путінської орди», подолати спричинені війною стресові стани й розлади, повірити в перемогу добра над злом і можливість повернення до мирної праці.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі вищевикладеного дійшли висновків про безсумнівну перевагу дієвого гуманізму захисників України в боротьбі з ідеологією расизму, що пропагує ненависть, насильство, знеособлення та смерть. Замість пасивної споглядальності та примирення зі злом («непротивлення злу насильством») дієвий гуманізм демонструє нульову толерантність до будь-яких антигуманних дій з боку російських окупантів, готовність давати симетричну відсіч ворогу, захищати фундаментальні гуманістичні принципи і цінності, виявляти прихильність до них у своїй активній громадянській і військово-професійній діяльності.

Перспективи подальшого дослідження порушеної проблеми вбачаємо у визначенні сприятливих умов для розвитку дієвого гуманізму військовослужбовців ЗСУ, зміцнення у них гуманістичних ідеалів і

цінностей в умовах агресивної інформаційної боротьби та пропаганди з боку російських загарбників.

Література

1. Українська культура: лекції за ред. Д. Антоновича; упор. С.В. Ульяновська. Київ: Либідь, 1993. 592 с.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). Вид. 2-е, доп. Житомир : Волинь : Рута, 2008. 232 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. 2-е вид. Брюссель – Торонто – Нью-Йорк – Лондон – Мюнхен : Вид-во Центральної Управи Спілки Української Молоді, 1976. 208 с.
4. «Вбий війну в собі, інакше вона вб'є тебе!», – Капелан Дмитро Поворотний. URL: <https://life-after-ato.com.ua/post/716> (дата звернення: 27.05.2022).
5. Довідник поліцейського офіцера громади; В. М. Братковский, В. М. Висоцький, Р. Г. Гранківський, Н. І. Дідик, Д. І. Йосифович, К. М. Костовська, Л. М. Сукмановська, Ю. А. Хатнюк, О. Л. Хитра. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 240 с.
6. Капелан: допомагати воїнам бути вірними захисниками життя і людяності. URL: <https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2022-05/kapelan-pro-misiju-sered-vijskovyih-i-katehizm-vojina.html> (дата звернення: 30.05.2022).
7. «Катехизм християнського воїна» – збірник засад християнського вчення стосовно моральних аспектів військової служби в умовах війни. URL: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217> (дата звернення: 30.05.2022).
8. Кремень В. Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї. *Дзеркало тижня*. 2005. № 31 (12-19 серпня). С. 17.
9. Кривдик О. Рашизм. URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/05/18/5050708/> (дата звернення: 31.05.2022).
10. Куромія Г. Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикордоння, 1870-1990-і роки ; пер. з англ. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 510 с.
11. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні [монографія]. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. URL: <http://litopys.org.ua/lytv/lyt17.htm> (дата звернення: 24.05.2022).
12. Маланчій М. О. Формування соціальних якостей офіцера прикордонної служби України. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. № 2 (10). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02\(10\)/21.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02(10)/21.pdf) (дата звернення: 18.05.2022).
13. Мулярчук Є. І. Життєсвіт людяності: повсякденність та час війни. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2016. Вип. 7–8 (155–156). С. 29–62. DOI:10.35423/2078-8142.2016.7-8.02
14. Новейший философский словарь. Изд. 3-е, исправл. Минск : Книжный Дом, 2003. 1280 с.
15. Печен А. Человеческие качества. Москва : Прогресс, 1980. 302 с.
16. Попович М. В. Гуманізм. Енциклопедія Сучасної України; гол. редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; Київ : Інститут

- енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24649 (дата звернення: 22.05.2022).
17. Реальний гуманізм офіцерів Ізраїльської армії. URL: <https://www.forumdaily.com/uk/nravstvennyye-cennosti-izraelskoj-armii/amp/+&cd=9&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 18.05.2022).
 18. Снайпер УДА Білозерська: Війна більше навчає милосерддю, ніж ненависті до ворогів. Вибіг рятувати цуника – загинув... URL: <https://novynarnia.com/2018/02/07/snayper-uda-bilozerska-viyna-bilshe-navchaye-miloserdyu-nizh-nenavistido-vorogiv-vibig-ryatuvati-tsutsika-zaginuiv/> (дата звернення: 23.05.2022).
 19. Франкл В. Детермінізм и гуманізм: критика пандетермінізму. В кн.: Человек в поисках смысла : пер. с англ. и нем. Москва : Прогресс, 1990. С. 75-92.
 20. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления: пер. с нем. Москва : Республика, 1993. 447 с.
 21. Шумка М.Л., Шандрук І.С. Трансформація гуманістичних ідей в сучасності. *Щорічник наукових праць студентів та викладачів кафедри філософії та політології THEU*. Тернопіль : THEU, 2014. С. 72-80. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/4692> (дата звернення: 22.05.2022).
 22. Цивілізаційна солідарність з Україною: огляд інформаційного поля. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/tsivilizatsijna_solidarnist_z_ukrajinoju_ogljad_informatsijnogo_polja-6514.html (дата звернення: 18.05.2022)

References

1. *Ukrainska kultura* (1993). [Ukrainian culture]. Lektsii za red. D. Antonovycha; upor. S.V. Ulianovska. Kyiv : Lybid, 1993 (ukr).
2. Ball H.O. (2008). *Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvittinii, psykholohichnii sferakh)* [Guidelines of modern humanism (in social, educational, psychological spheres)]. Vyd. 2-e, dop. Zhytomyr : Volyn : Ruta (ukr).
3. Vashchenko H. (1976). *Vykhovnyi ideal* [Educational ideal], Pidruch. 2-e vyd. Briusel – Toronto – Niu-York – London – Miunkhen : Vyd-vo Tsentralnoi Upravy Spilky Ukrainskoi Molodi (ukr).
4. “*Vbyi viinu v sobi, inakshe vona vbie tebe!*” [“Kill the war in yourself, otherwise it will kill you!”]. Kapelan Dmytro Povorotnyi. Retrieved from: <https://life-after-ato.com.ua/post/716> (date of appeal: 27.05.2022) (ukr).
5. *Dovidnyk politseiskoho ofitsera hromady* [Community Police Officer’s Handbook]. (2020). V. M. Bratkovskiy, V. M. Vysotskiy, R. H. Hrankivskiy, N. I. Didyk, D. I. Yosyfovych, K. M. Kostovska, L. M. Sukmanovska, Yu. A. Khatniuk, O. L. Khytra. Lviv : LvDUVS (ukr).
6. *Kapelan: dopomahaty voynam buty virnymy zakhysnykamy zhyttia i liudianosti [Chaplain: to help soldiers be faithful defenders of life and humanity]*. Retrieved from: <https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2022-05/kapelan-pro-misiju-sered-vijskovykh-i-katekhyzm-vojina.html> (date of appeal: 30.05.2022) (ukr).
7. *Katekhyzm khrystianskoho voyna [Catechism of a Christian warrior]*. Zbirnyk zasad khrystianskoho vchennia stosovno moralnykh aspektiv viiskovoi sluzhby v umovakh

- viiny. Retrieved from: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217> (date of appeal: 30.05.2022) (ukr).
8. Kremen V. (2005). *Filosofiiia liudynotsentryzmu yak teoretychna skladova natsionalnoi idei* [Philosophy of anthropocentrism as a theoretical component of the national idea]. *Dzerkalo tyzhnia*, 31 (12-19 serpnia), 17 (ukr).
9. Kryvdyk O. *Rashyzm [Rashizm]*. Retrieved from: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/05/18/5050708/> (date of appeal: 31.05.2022) (ukr).
10. Kuromiia H. (2002). *Svoboda i teror u Donbasi: Ukrainsko-rosiiske prykordonnia, 1870-1990-i roky* [Freedom and terror in Donbass: Ukrainian-Russian border, 1870-1990s]. Per. z anhl. Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy» (ukr).
11. Lytvynov V. (2000). *Renesansnyi humanizm v Ukraini* [Renaissance humanism in Ukraine]. Monohrafiia. Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy». Retrieved from: <http://litopys.org.ua/lytv/lyt17.htm> (date of appeal: 24.05.2022) (ukr).
12. Malanchii M.O. (2013). *Formuvannia sotsialnykh yakosteï ofitsera prykordonnoi sluzhby Ukrainy* [Formation of social qualities of the officer of the border service of Ukraine]. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, 2 (10). Retrieved from: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02\(10\)/21.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02(10)/21.pdf) (date of appeal: 18.05.2022) (ukr).
13. Muliarchuk Ye. I. (2016). *Zhyttiesvit liudianosti: povsiakdennist ta chas viiny* [The world of humanity: everyday life and wartime]. *Multyversum. Filosofskyi almanakh*, 7–8 (155–156), 29–62. DOI:10.35423/2078-8142.2016.7-8.02 (ukr).
14. *Noveishyj filosofskij slovar* [The latest philosophical dictionary]. (2003). Izd. 3-e, ispravl. Minsk : Knizhnyj Dom (rus).
15. Pechchej A. (1980). *Chelovecheskie kachestva* [Human qualities]. Moskva : Progress. (rus).
16. Popovych M.V. (2006). *Humanizm [Humanism]*. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Hol. redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak ta in.; Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24649 (date of appeal: 22.05.2022) (ukr).
17. *Realnyi humanizm ofitseriv Izraïlskoi armii* [The real humanism of the officers of the Israeli army]. Retrieved from: <https://www.forumdaily.com/uk/nravstvennyecennosti-izraïlskoj-armii/amp/+&cd=9&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (date of appeal: 18.05.2022) (ukr).
18. *Snaiper UDA Bilozerska: Viina bilshe navchaie myloserdiu, nizh nenavysti do vorohiv. Vybih riativaty tsutsyka – zahynuv...* [Sniper UDA Belozerskaya: War teaches more mercy than hatred of enemies. Run to save the puppy - died...]. Retrieved from: <https://novynarnia.com/2018/02/07/snayper-uda-bilozerska-viyna-bilshe-navchaye-miloserdyu-nizh-nenavisti-do-vorogiv-vibig-ryativaty-tsutsika-zagynuv/> (date of appeal: 23.05.2022) (ukr).
19. Frankl V. (1990). *Determinizm i gumanizm: kritika pandeterminizma* [Determinism and humanism: a critique of pandeterminism]. V kn.: *Chelovek v poiskakh smysla* : per. s anhl. i nem. Moskva : Progress, 75-92 (rus).
20. Khaidehher M. (1993). *Vremja i bytie: Stati i vystupleniya*: [Time and Being: Articles and Speeches]. Moskva : Respublika (rus).

21. Shumka M.L., Shandruk I.S. (2014). Transformatsiia humanistychnykh idei v suchasnosti [Transformation of humanistic ideas in the present]. *Shchorichnyk naukovykh prats studentiv ta vykladachiv kafedry filosofii ta politolohii TNEU*. Ternopil: TNEU, 72-80. Retrieved from: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/4692> (date of appeal: 22.05.2022) (ukr).
22. Tsyvilizatsiina solidarnist z Ukrainoiu: ohliad informatsiinoho polia [Civilizational solidarity with Ukraine: a review of the information field]. Retrieved from: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/tsivilizatsijna_solidarnist_z_ukrajinoju_ogljad_informatsijnogo_polja-6514.html (date of appeal: 18.05.2022) (ukr).

ACTIVE HUMANISM OF THE DEFENDERS OF UKRAINE AS A COUNTER TO RASHISM

A. O. Vitchenko

The article reveals the essence of the humanistic position of the servicemen of the Armed Forces of Ukraine in the active phase of the Russian-Ukrainian war. The author analyses the ideological basis of the Russian-Ukrainian war, exposes the essence and features of the manifestation of effective humanism of the defenders of Ukraine in the struggle against Russian invaders, supporters of rashist ideology.

Due to the analysis of scientific sources, the unity of Ukrainian humanism with the European humanistic tradition is clarified, its close connection with the national liberation movement is revealed, its activity-transforming character, focus on personal goals and priorities are confirmed.

The undoubted superiority of the effective humanism of Ukraine's defenders in the fight against the ideology of racism, their active civilian and military-professional activities has been proved.

Key words: effective humanism, active phase of the Russian-Ukrainian war, defenders of Ukraine, ideology, rashism.

Вітченко Андрій Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри суспільних наук НУОУ імені Івана Черняхівського. E-mail: vitan2017@ukr.net

Vitchenko Andrii Oleksandrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Sciences, National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi, Kyiv, Ukraine. E-mail: vitan2017@ukr.net